Angela SAVIN-ZGARDAN
Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

MOTIVAȚIA RETROSPECTIVĂ ŞI MOTIVAȚIA PROSPECTIVĂ

Retrospective motivation and Prospective motivation

Abstract. The problem of knowledge and association of the signifier with the signified is accessible and also relative because it depends on the person who decodes the motivation. It depends on the etymological knowledge, on the deciphering of image and on other factors. The retrospective motivation is based on the revealment of the relation between the signifier and the signified, being easier to understand it. The prospective motivation is when, the meaning of UPS isn't known and the speaker is seeking its determination which is more difficult to determine, only if the motivational form and sense can be understood by non-native speakers.

Keywords: stable polylexical unit, retrospective motivation, prospective motivation, glottic sign.

Problema semnului glotic este una comună tuturor limbilor. Mai minuțios problema semnului glotic a fost abordată de lingvistul elveţian Ferdinand de Saussure, care a cercetat dihotomia tradiţională semnificat vs semnificant. E. Coşeriu vorbeşte despre circa 30 de autori care au aborat problema semnului glotic, începând cu Aristotel, prin Berius, un succesor al lui Platon, până la Saussure [apud 1, p. 37]. Tratarea acestei teorii în mod tradiţional s-a axat pe unităţile monolexicale. Noi ne propunem studierea problemei în legătură cu unităţile polilexicale stabile ale limbii (UPS). În lumina acestei teorii un mare număr de unităţi polilexicale stabile pot fi cercetate în cadrul ambiguităţii semantice, ce conţine un nivel de sens *ad litteram* şi un nivel de sens frazeologic [2, p. 90].

UPS sunt motivate sau nemotivate? Această problemă cere luarea în considerare a unui mare număr de factori. Factorii ce ţin de cunoaşterea umană demonstrează că motivaţia nu poate fi înţeleasă decât în raport cu un sistem de referinţă. Din acest punct de vedere, **UPS pot fi considerate motivate în arbitrarul lor**, fapt ce permite aplicarea practică a acestor probleme în cursurile de studiere a limbilor în forma lor motivată, pentru o memorizare mai uşoară UPS. Problema cunoaşterii şi asociaţia dintre semnificant şi semnificat poate fi evidentă, univocă şi accesibilă şi depinde de persoana care decodifică motivaţia.

BDD-A22734 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:31 UTC)

În consecință, motivația este relativă, căci ea depinde nu doar de punctul de vedere adoptat şi de mecanismele implicate, dar şi de persoana care face analiza. Prin urmare, UPS indigene, formate de vorbitorii poporului respectiv, sunt accesibile pentru motivație şi semnificație doar de către vorbitorii unei colectivități. UPS indigene cu forma motivațională şi sensul motivațional clar, precum şi UPS generale, ce cuprind în sine informații proprii pentru o mare comunitate de oameni, pot fi decodate şi de vorbitorii alolingvi.

* * *

Unitățile frazeologice ca *floare la ureche, a-i pune opinca (în obraz) (cuiva), a-şi omorî foamea, a fi copt la os, a face cu ou şi cu oțet (pe cineva)* se situează între motivația, înțeleasă ca existența unei corelații între semnificant şi semnificat şi arbitrarul caracterizat prin absența acestei corelații.

În lucrarea de față vom încerca să arătăm că această noțiune este atât problematică, cât şi complexă în sensul că depinde de mulți factori.

Unitățile polilexicale stabile, foarte eterogene, prezintă un anumit număr de caracteristici, ce merită atenția noastră pentru studiul motivației.

A. Falk, o cercetătoare franceză, susține că frazeologismele atrag atenția prin morfologia lor particulară: semnificantul UPS poate fi considerat ca o sintagmă ce se compune la rândul său din unități lexicale. În afară de posibila lor omonimie sau polisemie, aceste unități lexicale determină motivația UPS. De asemenea, sintagma întreagă permite deseori a observa o anumită iregularitate sintactică sau incompatibilitate semantică. Cât priveşte semnificatul, traducerile cuvintelor nu întotdeauna dau înțelegerea sensului comun [3, p. 1].

Am dori să adăugăm că motivația UPS depinde nu doar de motivația componentelor UPS luate aparte. Atunci când vorbim de motivația UPS, trebuie să luăm în considerare următoarele: 1. motivația se referă doar la unele componente ale UPS, de ex., *varga lui Dumnezeu, a cloci pe vatră, a-i vâjâi capul (cuiva), couper la poire en deux, положить в долгий ящик* în care numai o componentă poate fi înțeleasă la sensul ei direct *(Dumnezeu, vatră, capul, la poire, положить)*, iar cealaltă componentă fiind demotivată, pierzând motivația inițială; 2. demotivația se referă la întreaga îmbinare stabilă de cuvinte, fie locuțiune, fie UF, în care nu este sesizată motivația componentelor între semnificant şi semnificat. În sensul dat traducerile cuvintelor nu dau înțelegerea sensului comun al întregii UPS, de ex., *a nu fi de nici o zeamă* – „a nu fi bun de nimic", *zgârie brânză* – „un om foarte zgârcit", *a-i părea deşanț* – „a-i părea ciudat sau amuzant", *a o şterge la sănătoasa* – „a pleca repede, în grabă mare", *a da prin şperlă (pe cineva)* – „a-l pune într-o situație neplăcută (pe cineva)". În aceste cazuri traducerile componentelor din UPS nu dau înțelegerea sensului comun.

BDD-A22734 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:31 UTC)

Luând în considerare dihotomia tradițională semnificat vs semnificant, un mare număr de UPS pot fi studiate în cadrul ambiguității semantice, ce conține un nivel de sens ad litteram şi un nivel de sens frazeologic, susține D. Dobrovolski [6]. În acest context, K. Faro menționează că iconografia semnificantului poate evoca o imagine mintală [7, p. 1]. În această ordine de idei, A. Falk a observat că este vorba de o caracteristică graduală de dificultăți care depind în diferită măsură de gradul de incompatibilitate sintactică şi semantică pe care o prezintă sintagma care formează semnificantul [3, p. 2]. Am avea de adăugat la cele afirmate de A. Falk că am stabilit la ce fel de UPS e caracteristică mai mult motivația percepută de vorbitor. E vorba de locuțiuni, în general, cu excepția celor conotative, şi de acele UF ce au măcar o componentă cu semnificația ce poate fi înțeleasă de vorbitor. Aici forma motivațională şi sensul motivațional, adică legătura dintre semnificat şi semnificant, se păstrează. În celelalte cazuri are loc demotivația unităților polilexicale stabile, pierzându-se legătura inițială dintre semnificat şi semnificant.

Privitor la definiția motivației care explică problema înțelegerii de ce semnificantul este ales pentru semnificatul respectiv şi viceversa, A. Falk şi-a pus întrebarea, cum se explică motivația aceasta. Autoarea şi-a propus a distinge punctul de vedere care a fost adoptat în momentul motivației UPS, de la nivelul receptiv (decodarea UPS) şi până la nivelul productiv (crearea UPS). Când e vorba de motivație, se distinge noțiunea de motivație *post factum*, deseori menționată în acest domeniu [5] şi noțiunea de **motivație prospectivă** [apud 9]. **Motivația** post factum, **retrospectivă,** se manifestă prin motivația receptivă. Aceasta poate fi considerată un punct de vedere retrospectiv (se cunoaşte sensul UPS şi se caută stabilirea legăturii între semnificat şi semnificant). Iar **motivația prospectivă** este atunci când nu se cunoaşte sensul UPS şi se caută determinarea ei. Înainte de a stabili avantajele fiecărui tip de motivație unul față de altul, s-a propus stabilirea, mai mult teoretică, a comprehensiunii, percepute ca un decodaj al unei UPS, făcută de un vorbitor străin care nu cunoaşte sensul ei [3, p. 2].

Atunci când vorbim de motivația etimologică ce corespunde unei motivații diacronice, avem în vedere relevarea originii unei UPS, cu scopul de a stabili de ce acest semnificant a fost ales pentru a denota un anumit concept extralingvistic. Dacă majoritatea UPS seamănă a fi motivate, nu trebuie să uităm totodată că cercetările în acest domeniu nu sunt suficiente pentru relevarea etimologiei corecte a UPS. Motivația prospectivă a unei UPS, din contra, se reduce la deducerea semnificatului pornind de la semnificant. Însă a rămâne la nivelul comprehensiunii, interpretată ca un decodaj al unei unități lexicale sau frazeologice (străine) necunoscute, demonstrează că acest tip de motivație este cel mai dificil [cf. şi 8]. Aceasta se referă la caracterul vag [cf. 5] al UPS care permite, în absența unei motivații directe dintre semnificant şi semnificat, deseori o interpretare semantică diferită de la vorbitor la vorbitor. **Iar motivația retrospectivă care se sprijină pe relevarea relației dintre semnificant şi semnificat se arată a fi mai puțin dificilă la înțelegere.**

BDD-A22734 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:31 UTC)

În unele surse bibliografice este utilizată clasificarea propusă de Dobrovolski [6], ținându-se cont de următoarele mecanisme care prezintă motivația: 1. Când o UPS este „iconografică", adică evocă o reprezentare mentală, ea este în stare să fie motivată printr-o legătură între imaginea care subînțelege semnificantul şi semnificatul. În principiu, această asociație e sprijinită, în mod principial, pe o legătură metaforică sau metonimică, se poate manifesta în planul sintagmei sau la nivelul de componente aparte. 2. Componentele poartă un caracter simbolic (*une giroflée à cinq feuilles* – „cuişoare (condimente) cu cinci petale" – *n.n.*) [3, p. 2].

În graiurile din Moldova atestăm trecerea unei îmbinări de cuvinte în unitate monolexicală privind denumirea pentru „o specie de ciupercă", *burete gălbior* > *gălbior* (motivația inițială, culoarea, care a generat îmbinarea stabilă de cuvinte, se păstrează în substantivul *gălbio*r). Pentru vorbitor motivemul a putut fi exprimat doar de un singur cuvânt. 3. Cu atât mai mult, autonomia semantică a unei componente, adică faptul din realitate care apare în definiția UPS (în sensul larg al termenului) poate contribui la o astfel de motivație (*alb ca varul)*. 4. În cadrul realizării comprehensiunii s-a constatat că un alt tip de mecanisme poate contribui la motivația prospectivă a unor UPS mai dificile: motivația prin analogie [3, p. 2]. De ex., *plapuma ochiului* şi *prapura ochiului* pentru *pleoapă*, *a da din umeri / din cap / din gură / din mână / din ochi / din urechi (iron.)*. Să reținem că este vorba de un tip de motivație care nu spune nimic de motivație, doar de comprehensiune.

Prin urmare, putem constata că toate mecanismele de motivație pot intra în joc în orişice situație. **Dacă este relativ uşor de determinat motivația când e vorba de una retrospectivă, nu este cazul celei prospective.** Deci dacă nu este prezentă o componentă simbolică, autonomă în mod clar, un paronim evident sau o legătură metaforică sau metonimică accesibilă sau încă o motivație univocă, înțelegerea UPS este în mod general foarte vagă pentru ca o motivație prospectivă să se manifeste cu succes.

Dacă toate mecanismele se bazează pe o asociație anumită între semnificant şi semnificat, se pune din nou întrebarea de a cunoaşte care sunt modalitățile principale pentru a le stabili. În afara unor facultăți cognitive presupuse, mai trebuie luat în considerare un ultim element, în afara studiilor efectuate: cunoştințele. Asemenea lui Blank [4], noi distingem o cunoaştere extralingvistică (motivația extralingvistică – *n.n.*) de o cunoaştere intralingvistică (motivația intralingvistică – *n.n*.).

În înțelegerea intralingvistică se includ toate cunoştințele metalingvistice privind polisemia, omonimia, paronimia şi cazurile similare. Cât priveşte cunoaşterea extralingvistică, se utilizează cunoştințele extralingvistice, pe lângă considerațiile cunoaşterii semantice [4]. Distincția dintre cunoaşterea culturală şi naturală, făcută de Dobrovolski, permite a le diferenția şi mai bine. În timp ce cunoaşterea *natural* şi *natural*, este realizabilă prin experiență, cunoaşterea *cultural* şi *natural*, cum arată denumirea, pe un fundal cultural, este înțeleasă de Dobrovolski ca un ansamblu de idei

BDD-A22734 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:31 UTC)

asupra lumii care sunt caracteristice unei comunități anumite. Aş dori să menționez că o astfel de concepție noi utilizăm în teză, folosind pentru respectivele UPS termenii UPS indigene (cunoaşterea natural şi natural) şi UPS generale (cunoaşterea cultural şi natural).

Concluzii: 1. Am remarcat: cunoştințele sunt necesare pentru toate motivațiile. Problema cunoaşterii şi asociația dintre semnificant şi semnificat este evidentă, univocă şi accesibilă şi depinde de persoana care decodifică motivația. În consecință, motivația este relativă, căci ea depinde nu doar de punctul de vedere adoptat şi de mecanismele implicate, dar şi de persoana care face analiza. Prin urmare, UPS indigene, specifice doar unei limbi, accesibile pentru motivație şi semnificație de către vorbitorii unei țări, pot fi supuse motivației şi semnificației şi de alolingvi, atunci când forma motivațională şi sensul motivațional sunt prestate interpretării; iar atunci când e vorba de UPS generale, împrumutate sau calchiate din alte limbi, adică atunci când ele cuprind în sine informații proprii pentru o mare comunitate de oameni, pot fi prestate motivației de către vorbitorii altor limbi prin transparența motivației UPS. (În cazul dat s-ar referi aspectul interculturalității ce facilitează comprehensiunea) [2, p. 92].

2. Un tip de cunoştință suplimentar, cunoaşterea etimologică (intra- şi extralingvistică) poate în mod egal să ajute la motivația unei anumite UPS. Alte UPS, din contra, rămân în toate cazurile arbitrare.

3. Imaginea determină legătura dintre semnificant şi semnificat.

4. Motivația retrospectivă se sprijină pe relevarea relației dintre semnificant şi semnificat şi se arată a fi mai puțin dificilă la înțelegere.

5. Motivația prospectivă este atunci, când nu se cunoaşte sensul UPS şi se caută determinarea lui de către vorbitor.

6. Dacă este relativ uşor de determinat motivația când e vorba de o motivație retrospectivă, nu este cazul motivației prospective**,** doar dacă forma motivațională şi sensul motivațional pot fi descifrate de vorbitorii alolingvi.

Reținem că limitele analizei unui semn sunt determinate în final de mijloacele care sunt utilizate de analist (vorbitor); în consecință, aceste limite trebuie întotdeauna să fie percepute ca fiind provizorii şi sub eminența de a fi deplasate. Iată din ce motive o clasificare exhaustivă a UPS nu va putea fi posibilă în acest domeniu.

UPS sunt motivate sau arbitrare?

Am văzut că această problemă cere luarea în considerare a unui mare număr de factori. Cum s-a menționat, factorii ce țin de cunoaşterea umană demonstrează că motivația nu poate fi înțeleasă decât în raport cu un sistem de referință. Din acest punct de vedere, **UPS pot fi considerate motivate în arbitrarul lor** (în demotivația lor – *n.n.*), fapt ce permite, printre altele, aplicarea practică a acestor probleme în cursurile de studiere a limbilor cu privire la memorizarea mai uşoară a lexemelor sau UPS cu formă internă motivată.

BDD-A22734 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:31 UTC)

Referințe bibliografice

1. Ciobanu A. *Sintaxa şi semantica*. Studiu de lingvistică generală. Sub redacția lui R. A. Budagov. Chişinău: Ştiința, 1987.

2. Savin-Zgardan A. *Motivația semnului lingvistic vizavi de conceptul general al interculturalității*. În: Francopolyphonie 7, vol. 1, 2012: L'interculturalité à travers la linguistique et la littérature. Chişinău: ULIM, 2012, p. 87-93.

3. Falk A. *La motivation des unités phraséologiques (UF) français et espagnoles à composante végétale.* La Clé des Langues [Lyon: ENS LSH/DGESCO]. Mis à jour le 22 septembre 2009. Disponibil pe: htttp://cle.ens-lsh.fr/1251209965062/0/fiche_article/ (vizitat 13.10.2009)

4. Blank A. *Eiführung in die lexikalische Semantik für Romanisten*. Tübingen: Niemeyer, 2001.

5. Bürger H. *Phraseologie*. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. Berlin.: Erich Schmid, 2003.

6. Dobrovolskij D. *Kognitive Aspekte der Idiom-Semantik*. Studien zum Thesaurus deutscher Idiome. Tübingen: Narr, 1995.

7. Faro K. Ikonographie, Ikonizität und Ikonismus: *Drei Begriffe und ihre Bedeutung für die Phraseologieforschund*. În: Neue theoretische und methodische Ansätze in der Phraseologieforschung. Linguistik Online 27,02 [2006]. Disponibil pe: http://www. linguistik-online.de/27_06/faroe.pdf. (vizitat 9.06.2012)

8. 165. Hallsteinsdottir E. *Das Verstehen idiomatisher Phraseologismen in der Fremdsprache Deutsch*. În: *Philologhia – Sprachwissenschtfliche Forschungsergebnisse*, 49. Disponibil pe: http://www.verlagdrkovac.de/0435_volltext.htm (vizitat 9.06.2012)

9. Hummer C. *Semantische Besonderheiten phraseologischer Ausdrücke – korpusbasierte Analyse*. În: Neue theoretiche und methodische Ansätze in der Phraseologieforschung Linguistik Online 27,02 [2006]. Disponibil pe: http://www. linguistik-online.de/27_06/huemmer.pdf (vizitat 9.06.2012)

BDD-A22734 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:31 UTC)